

Väg 941

Arkeologisk utredning steg 1, 2021

Väg 941, Älgshult socken, Uppvidinge kommun, Kronobergs län

Cecilia Ring & Ådel Vestbö Franzén

Arkeologisk rapport 2021:30

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Väg 941

Arkeologisk utredning steg 1, 2021

Väg 941, Älgshult socken, Uppvidinge kommun, Kronobergs län

Författare
Copyright
Redaktion
Kartor

Cecilia Ring & Ådel Vestbö Franzén
Kalmar läns museum 2021
Helena Victor, Stefan Siverud
Publicerade i enlighet med tillstånd
507-98-2848 från Lantmäteriverket
Kalmar läns museum
1400-352X

Förlag
ISSN

Abstract

Keywords: Väg 941, archaeological survey, agricultural remains, clearing cairns,

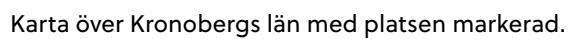
Prior to the planning of the widening of road 941 between Stenbrohult and Lillagården, just west of the county border between Kalmar and Kronoberg County, Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum, has carried out an archaeological survey step 1.

The step 1 survey included a field inventory as well as a map and archive study over the area in question, which included about 24 ha.

The completed investigation identified 12 potential settlement locations that Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum considers should be taken into account in a further examination of the road reconstruction. All were located at heights within or around the 19th century arable land/meadows. Three village plots were already registered (in Fornsök) along the way, L1953:7089, L1953:7007 and L1953:6456.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	9
Topografi och fornlämningsmiljö	11
Syfte	14
Genomförande	15
Resultat	16
Fältinventering	16
Tolkning och åtgärdsförslag	28
Referenser	30
Vad innebär de arkeologiska stegen?	31
Facktermer och ordlista	31
Tekniska och administrativa uppgifter	33
Bilagor	34

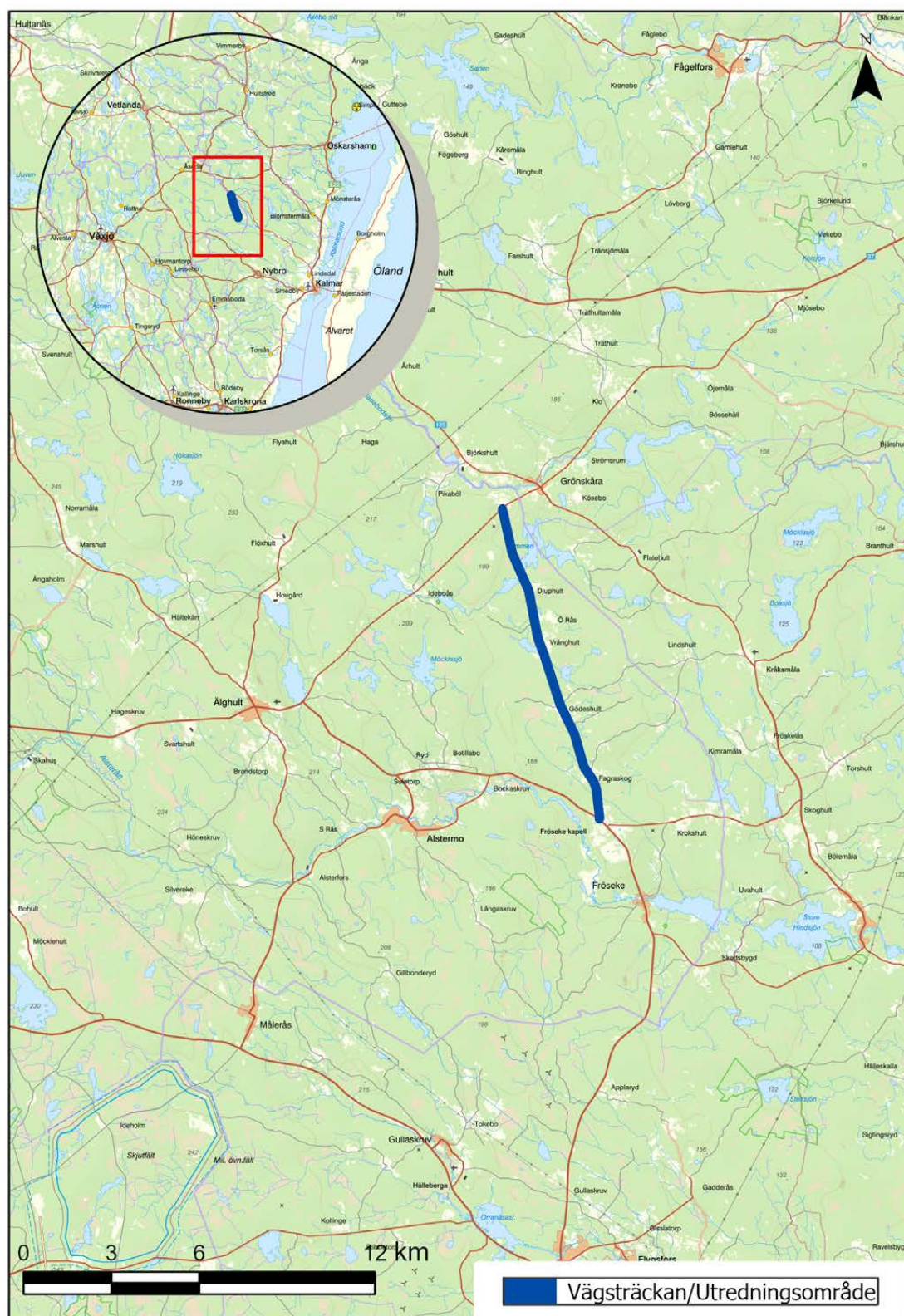

Sammanfattning

Inför Trafikverkets planering av breddning av väg 941 mellan Stenbrohult och Lillagården, strax väster om länsgränsen mellan Kalmar och Kronobergs län, har Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum, utfört en arkeologisk utredning steg 1.

Steg 1 utredningen omfattade en fältinventering samt kart- och arkivstudie över det aktuella området, som omfattade ca 24 ha.

Vid den genomförda utredningen, som genomfördes under två dagar i juni, identifierades 12 potentiella boplatslägen samt platsen för tidigare påträffat lösfynd, L1953:6480 som kan komma att påverkas vid arbetet med vägbreddningen. Samtliga låg på höjdlägen vid eller inom 1800-talets åkermark/ängsmark. Sedan tidigare var tre bytomter registrerade (i Fornsök) längs vägen, L1953:7086, L1953:7007 och L1953:6456.

Figur 1. Översikt med utredningsområdets placering i Småland.

Inledning

Trafikverket planerar en breddning av väg 941, strax väster om länsgränsen mellan Kalmar och Kronobergs län mellan Stenbrohult och Lillagården (fig. 1 & 2), i syfte att förbättra trafiksäkerheten. Under två dagar i juni 2021 genomförde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en arkeologisk utredning etapp 1 i form av en fältinventering längs den aktuella vägsträckan. I samband med detta har också en kartstudie genomförts av kulturgeograf Ådel Vestbö Franzén från Jönköpings länsmuseum som skrivit kapitlet *Landskapshistorisk kartanalys*.

Steg 1 utredningen omfattade en fältinventering, samt en kart- och arkivstudie. Området som berördes omfattade ca 24 ha och en yta på 10 meter på var sida om den nuvarande vägen som inventerades.

Beställare av jobbet var Trafikverket. Utredningen genomfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Figur 2. Sträckan längs väg 941 där breddning planeras mellan Fröseke i söder och Stenbrohult i norr.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet är beläget i sydöstra delen av sydsvenska höglandet och landskapet är relativt kuperat. Området domineras av barrskog, med få inslag av lövskog. Delar av området karaktäriseras även av ett småbrutet odlingslandskap, ofta med inslag av f.d. ängs- och hagmarker. Berggrunden består av bergarter som gnejs, granit och hälleflinta. Morän är den dominerande jordarten och denna är ofta grovt grusig.

Den sträcka som omfattades av utredningen hade en längd av ca 1,1 mil och utredningsområdet hade en bredd av 10 meter på varje sida av väg 941 mellan Lillagården, som hör till Fröseke by, och Stenbrohult. Väg 941 går i nord – sydlig riktning strax väster om länsgränsen mellan Kronoberg och Kalmar län i den nordöstra delen av Kronobergs län.

Utredningsområdet utgörs av skogsmark, i den norra delen, och av jordbruksmark med småskalig gårdsbebyggelse i den södra. Vid dagens bebyggelse finns idag mindre partier med öppen tomtmark och intill finns mer eller mindre trädbevuxen tidigare odlings- och hagmark med stenmurar och gårdsgårdar, som utgör karaktärsskapande element i landskapet (Uppvidinge kommun, 2011). I den norra delen av utredningsområdet är en lång, låglänt sträcka med stora områden av sjö- och mossmark. Höjdnivåerna inom området varierar mellan ca 160–180 m.ö.h., där de högsta partierna ligger i den norra delen av området och de lägsta i den södra delen.

Det finns få kända fornlämningar i anslutning till utredningsområdet. I närområdet finns dock

enstaka lämningar från förhistorisk tid. Öster om väg 941, vid Aplaslätt är en flatmarksgrav registrerad, L1953:7071. Där har det i samband med grustäkt framkommit fynd, från vad som dock förmodligen kan vara flera gravar. Fynd av minst två båtyxor, en bergartsyxa, en tjocknackig flintyxa samt dekorerad keramik har tillvaratagits och finns nu i Stockholm (SHM11841, 15270, 15302, 16640, 21430). Dessa föremål är typiska gravfynd med koppling till stridsyxekultur. I den norra delen av utredningsområdet, i anslutning till en mossmark, har det vid dikesgrävning påträffats en trindyxa som ingår i Smålands museums samling (SM4260). Fyndplatsen är registrerad som fornlämning L1953:6480. I anslutning till utredningsområdets norra del har också en annan trindyxa påträffats vid Stenbrohult (SHM 17664). Även vid Fröseke Lillegård vid utredningsområdets södra del har en skafthålsyxa påträffats (SHM 11894). Bland de registrerade fornlämningarna finns även ett område med fossil åkermark nära Djuphult (L1953:6423).

Längs själva väg 941 finns ett tiotal bytomter/gårdstomter registrerade. Kulturgeograf Stefan Höglin menar att bebyggelsen i denna del av Uppvidinge uppkommer under den medeltida expansionen (Höglin, 1998:47). Kolonisationen kan också spåras i ortnamnen. I Älghults socken är det många namn som slutar på -ryd, -boda, -hult, -rum och -måla. Till största delen har det varit glest med bebyggelsen och den vanligaste bebyggelseformen har varit ensamgården. Små åkrar har legat på inägorna medan gårdarna och byarna haft stora utmarker. Av de gårdar och byar som ligger i eller i anslutning till utredningsområdet är

alla utom en omnämnda i det historiska materialet från 1400- och 1500-talet (Larsson 1981:436–448). Det äldsta skriftliga belägget är från 1404 då Birger Trolle får en gård i Fröseke i arvsifte efter sin mor. I Arvid Trolles jordebok från 1490-talet omnämns att två gårdar och en järnsmedja ingår i denne stormans omfattande godsinnahav i ”Frössecke”. Av den äldsta skattelängden från 1545 framgår att byn då hade sju gårdar varav två var skattegårdar, två gårdar var ägda av kyrkan

och tre gårdar var ägda av frälse. Fröseke var därigenom en av de största byarna i Älghults socken. Gården Gödeshult finns omtalad år 1451 och då nämns en bonde vid namn Håkan Jonsson boendes på ”Gödishulth”. I skattelängden från 1545 är stavas gårdsnamnet ”Gödhwlth” och byn bestod då av två skattegårdar. Djuphult omnämns i ett brev från 1488 då Bodil Nilsdotter får en gård i ”Dywhlth” i morgongåva av sin make. År 1545 bestod byn av en skattegård och två frälsegårdar.

Lämningsnummer	Raä nummer	Lämningsstyp
L1953:6480	Älghult 396:1	Fyndplats
L1953:6618	Älghult 398:1	Vägmärke
L1953:6628	Älghult 346:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:6666	Älghult 159:2	Lägenhetsbebyggelse
L1953:7297	Älghult 159:1	Lägenhetsbebyggelse
L1953:7043	Älghult 342:1	Blästbrukslämning
L1953:6423	Älghult 221:1	Område med fossil åkermark
L1953:6478	Älghult 378:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:7089	Älghult 380:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:7007	Älghult 220:2	Bytomt/gårdstomt
L1953:7246	Älghult 363:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:6403	Älghult 220:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:6427	Älghult 137:1	Blästbrukslämning
L1953:7031	Älghult 135:1	Blästbrukslämning
L1953:7232	Älghult 327:1	Blästbrukslämning
L1953:7032	Älghult 136:1	Fyndplats
L1953:7539	Älghult 389:1	Textilindustri
L1953:6456	Älghult 119:2	Bytomt/gårdstomt
L1953:6966	Älghult 119:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:7402	Älghult 368:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:7766	Älghult 367:1	Bytomt/gårdstomt
L1953:6358	Älghult 118:1	Blästbrukslämning

Tabell 1 över fornlämningar i anslutning till området. Fornlämningarna finns med på kartorna i figur 4, 7, 10, 12 och 16.

Byarna Fagraskog ("Ffagerscrwff"), Vrånghult ("Wrangholt") och Stenbrohult ("Stenbrehwl") nämns alla första gången i skattelängden från 1545. Fagraskog bestod då av två gårdar, Vrånghult och Stenbrohult av en gård vardera. Samtliga dessa var skattegårdar. Den enda enhet som inte återfinns i det tidiga skriftliga materialet är Lilla Göljehult och det är möjligt att denna gård tillkommit någon gång efter 1545. Det äldsta skriftliga materialet visar alltså att dagens gårdar och byar i området fanns under sen medeltid och att omgivningen kan betraktas som fullt koloniserad vid denna tid. Det har funnits ett tydligt inslag av frälseägda gårdar i anslutning till utredningsområdet. I Uppvidinge verkar frälset ha haft en stark position och tagit aktiv del i expansionen. Av de äldsta skatteböckerna framgår att 58% av gårdarna i Älghults socken ägdes av medlemmar ur frälset (Larsson 1964:95).

I Älghults socken finns ett stort antal välbevarade järnframställningsplatser (Holmgren & Tronde 2002). Runt om i närområdet finns det flera skogliga lämningar registrerade som blästbrukslämningar (t ex L1953:7118) och tjärdalar (L1953:7152) och från 1600-talet och framåt har bruksnäringen haft stor betydelse för gårdarnas ekonomi (Höglin, 1998:48). Man har kunnat se sett att järnet blev en av flera exportprodukter från den småländska skogsbygden som under medeltid och tidigmodern tid fick stor betydelse (Åstrand 2007).

I det närbelägna Älghult har det funnits en tidigare träkyrka som revs år 1807. En stenbyggd sakristia med anknytning till den äldre kyrkan finns kvar. Vid en forskningsundersökning på 1970-talet undersöktes delar av kyrkogrunden som indikerade att träkyrkan hade uppförts i slutet på 1400-talet (Ullén 1975). Denna datering pekade i sin tur på att en ännu äldre träkyrka funnits.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredning var att ta reda på om fornlämningar, redan kända fornlämningar registrerade i Fornsök, samt fornlämningar som idag icke var kända eller registrerade skulle beröras av det planerade arbetsföretaget. Det kunde röra sig om synliga fornlämningar men även topografiskt bra lägen för förhistoriska boplatser och/eller lämningar i skogen som ännu inte har lokaliserats. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet.

I Länsstyrelsens beslutsunderlag angavs att när fältinventeringen slutförts skulle undersökaren ge förslag till områden för vidare arkeologiska åtgärder.

Man anger även att; *resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering.*

Genomförande

Den aktuella steg 1 utredningen bestod av en arkiv-/kartstudie samt fältinventering. Fältinventeringen omfattade hela området men med olika täckningsnivå och ambitionsnivå i enlighet med Länsstyrelsens förfrågningsunderlag. På förhand bedömdes områdets södra halva ha bäst förutsättning vilket också visade sig stämma, där således täckningsgraden var högre. Lägre liggande och fuktiga markområden hade en lägre täckningsgrad. Inventeringen var inriktad på både ovan mark synliga lämningar, t.ex. gravar, utmarksbruk och fossil åker, samt lägen för under mark dolda fornlämningssammanhang, såsom t.ex. boplatslägen. Utredningsområdet utgjorde en yta av 10 meter på var sida om vägen.

Vid inventeringen mättes synliga lämningar in i fält. Röjningsrösen mättes i huvudsak som punktobjekt. Punktinmätningarna av röjningsrösen syf-

tade till att ge en översiktlig bild av odlingsområdena. All dokumentation gjordes direkt i fält med hjälp av det webbaserade dokumentationssystemet IDA. Vid inventeringen användes en handhållen androidplatta och GPS med en noggrannhet på ca 2–4 meter (fig. 3). Noggrannheten bedöms dock som tillräcklig för utredningsstadiet.

I samband med inventeringen genomfördes en rektifiering av historiska kartor samt en kartanalys av kulturgeograf Ådel Vestbö Franzén. Syftet var att exempelvis kunna urskilja platser med bebyggelse från historisk tid vilka kan utgöra fornlämningar samt upptäcka kartmarkeringar eller uppgifter som kan tyda på fornlämningar. En arkivstudie genomfördes som omfattade en genomgång av fornminnesregistret, av digitalt tillgängliga samlingar, av rapporter och litteratur omkring närområdet.

Figur 3. Andreas mäter med GPS längs vägen.

Resultat

I den följande delen redovisas resultaten av utredningen. Först är genomgång av den landskaps-historiska kartanalysen som gjorts av FD Ådel Vestbö Franzén, Jönköpings läns museum och därefter resultatet av fältinventeringen.

En kartanalys gjordes i anslutning till inventeringen. Den begränsades till kartgenerationen ca 1800–1830 även om både någon äldre och yngre karta har tagits med i analysen. Observationerna i kartmaterialet inom utredningsområdet var tämligen få. *Landskapshistorisk kartanalys* se bilaga 1.

Fältinventering

Den genomförda fältinventeringen resulterade i att 12 potentiella boplatslägen identifierades. Dessa objekt låg på höjdlägen längs hela utredningsområdet men främst i den södra halvan av sträckan. Inventeringen visade att stora delar av området i övrigt utgjordes av lågt liggande och bitvis fuktig mark där synliga spår efter fornlämningar eller kulturhistoriska spår saknades. De höjdlägen som fanns inom området sammanföll även till stor del med den mark som använts i historisk tid och fortfarande är i bruk.

Nedan redovisas resultatet av fältinventeringen, eventuella fornlämningar i UO närhet samt de iakttagelser som gjorts i kartanalysen och som berör UO. Redovisningen går från norr till söder.

Områden

Område 1 – Boplatsläge, låg på ett tydligt höjdläge där väg 941 möter vägen mellan Grönskåra och Älghult vid byn Stenbrohult. Vid Stenbrohult finns en bytomt/gårdstomt registrerad (L1953:6628). Den har en ungefärlig utbredning

enligt en lantmäterikarta från 1783 (Akt nr: F93-62:1 Stenbrohult 1). Utredningsområdet var idag åkermark och på västra sidan var en halvöppen gräsbevuxen yta. Bra topografiskt läge invid gårdstomt.

Område 2 – Fyndplats, mossmark i anslutning till lösfynd i form av en trindyxa (L1953:6480) vilken enligt uppgift återfanns 1908 i samband med dikesgrävning inför uppodling av mossmark.

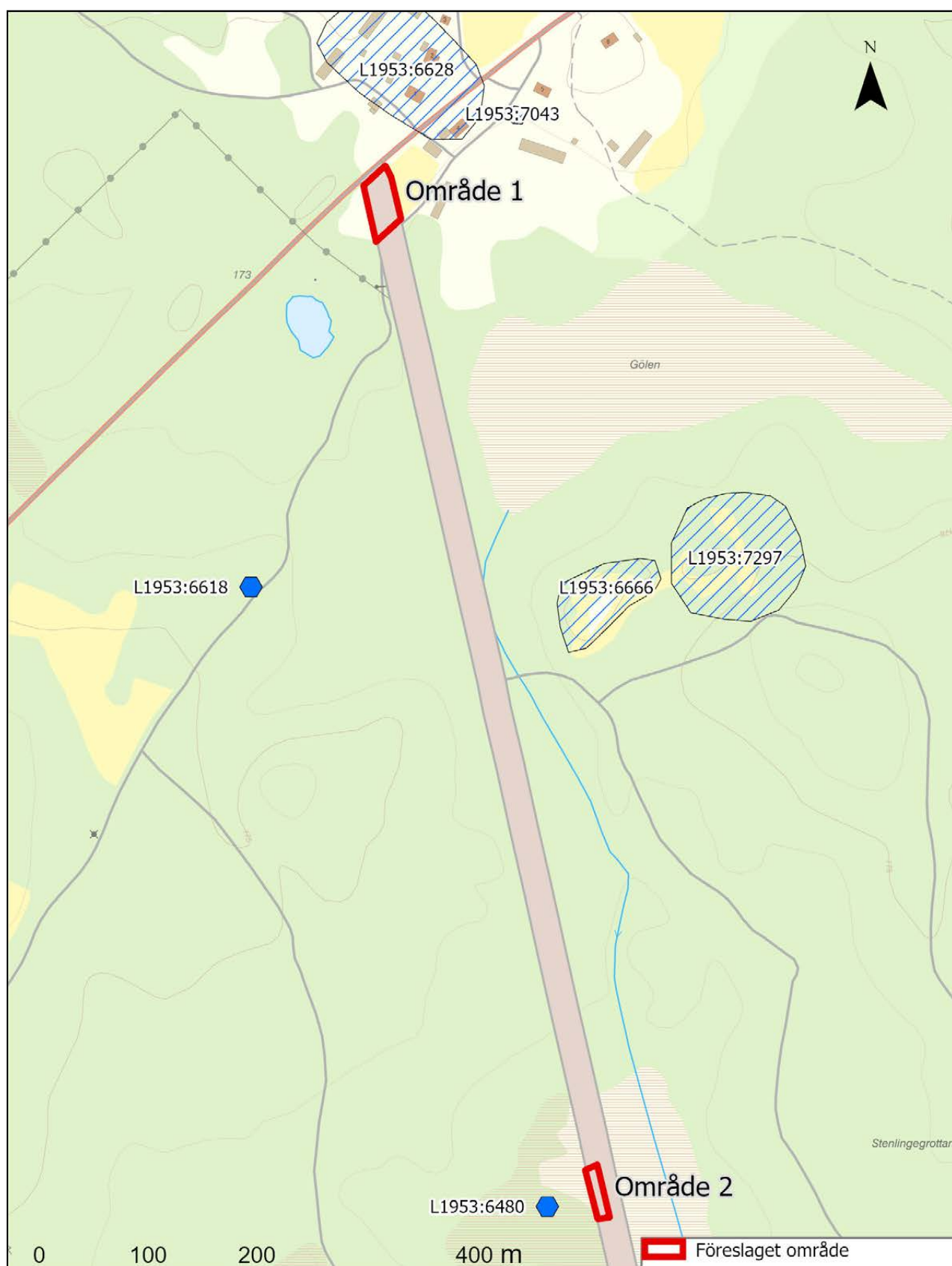
Område 3 – Boplatsläge på ett höjdläge i skogsmark bevuxet med blandskog. Endast på den östra sidan om vägen, stor del av ytan utgörs dock av ett dike.

I kartan från 1821 (F93-14:3 Djuphult) fanns en trolig grävd kanal utmärkt, (bilaga 1 karta 4). På platsen fanns vid inventeringen en stenbro över kanalen.

Område 4 – Boplatsläge, bra boplatsläge, i höjdläge, öppen åker på den västra sidan om vägen.

Område 5 – Boplatsläge, i anslutning och norr om den registrerade by/gårdstomten, L1953:7089. Tomten är delvis bebyggd i dagsläget och Vrånghults tomt fanns med på en karta redan från 1805. Ytan består idag dels av öppen åker, ängsmark. I väster mer igenvuxet. Inom ytan fanns odlingssten.

Inom område 5 fanns i det historiska kartmaterialet uppgiften om *Kyrkespjället/Kyrkelyckan*. Detta kan enligt kartanalysen betyda att kyrkan ägde marken eller i sällsynta fall att det var platsen för en tidigare kyrka eller kapell (bilaga 1 karta 3).

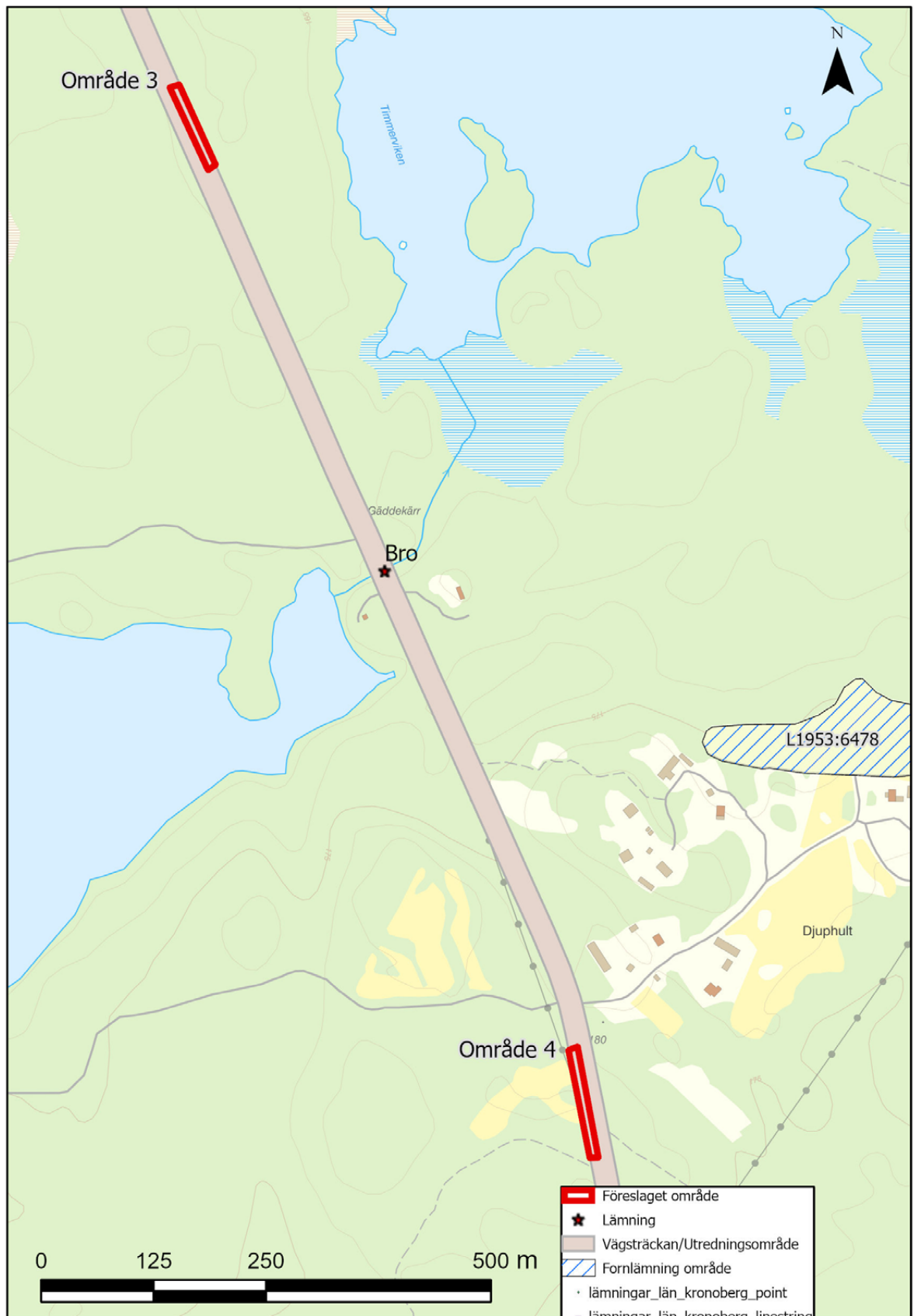
Figur 4. Föreslagna områden 1–2.

Figur 5. Foto på område 1. Foto från SSV.

Figur 6. Höjdläge, boplatsläge 3, i skogsmark på den östra sidan om vägen.

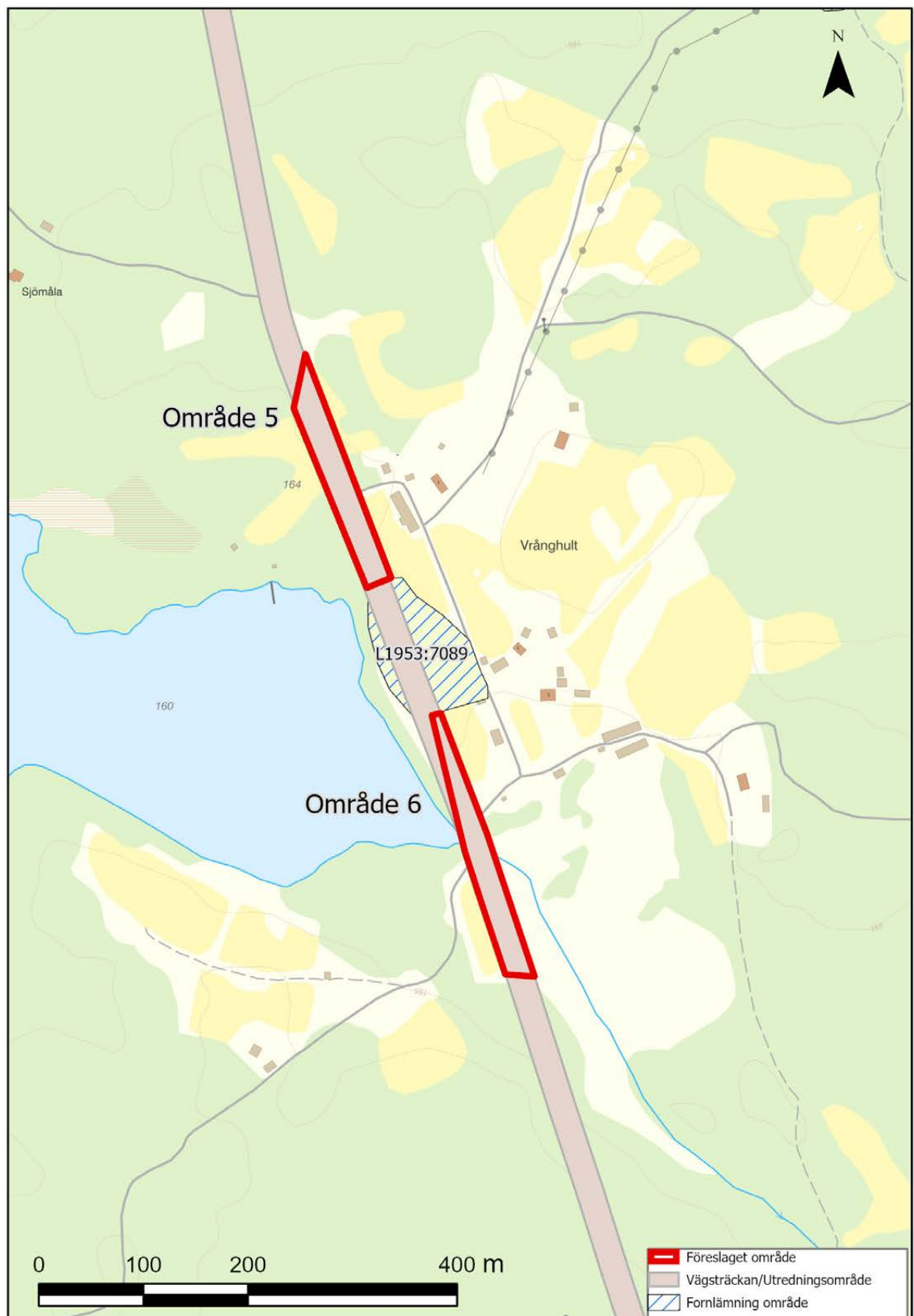
Figur 7. Föreslagna områden 3-4.

Figur 8. Stenbro över kanalen.

Figur 9. Boplatsläge 4 består idag av åkermark.

Figur 10. Föreslagna områden 5–6.

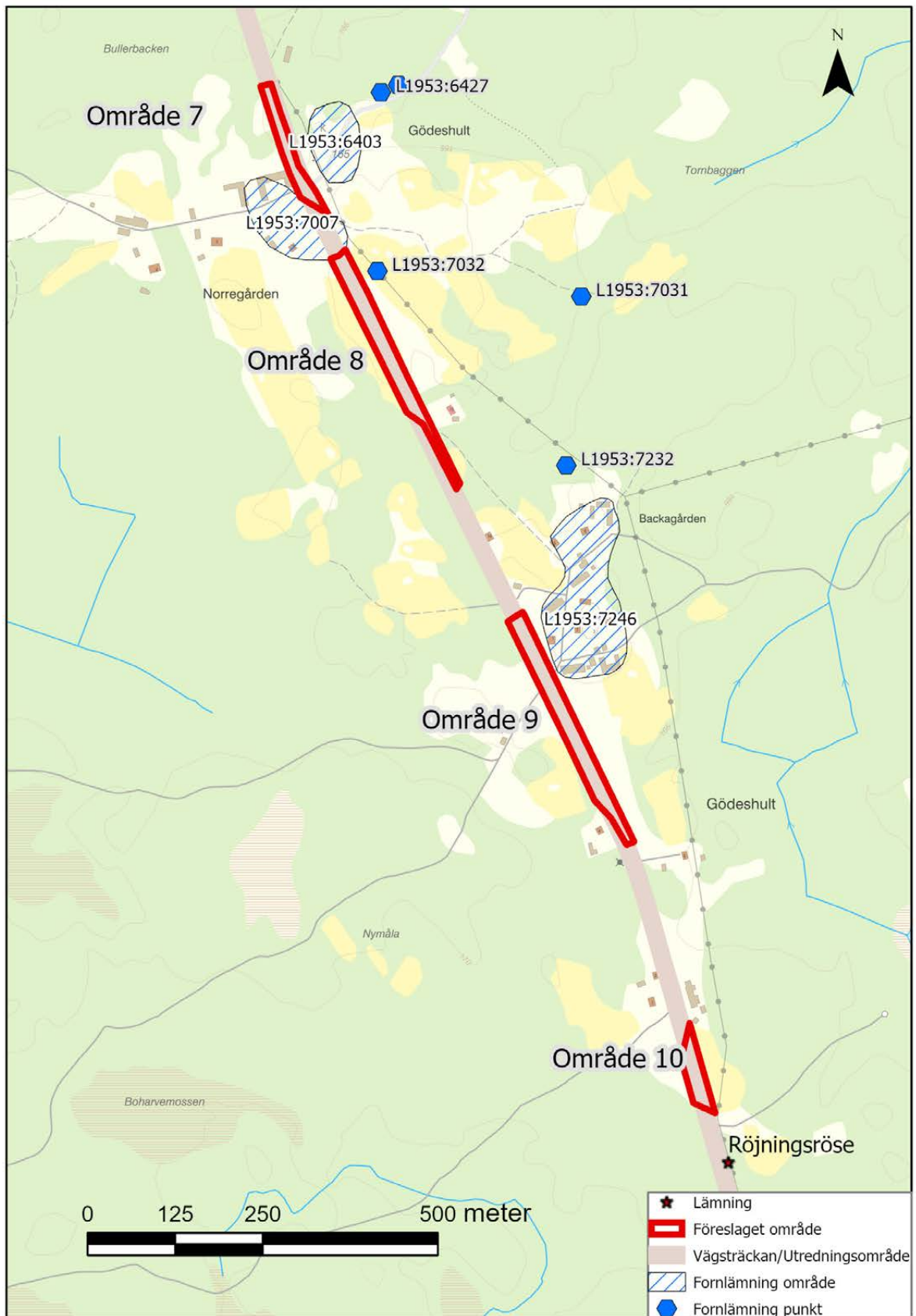
Figur 11. Ett röjningsröse av yngre karaktär inom område 6.

Inga tydliga lämningar efter byggnader observerades vid inventeringen.

Område 6 – Boplatsläge, i anslutning, söder om, den registrerade Vrånghults by/gårdstomt L1953:7089 (se område 5). Det utgjordes av öppen ängsmark i öster och en mindre åker på den västra sidan. Inom ytan fanns röjningsrösen av yngre karaktär.

Område – 7 och 8 – Boplatsläge. Område 7 är bitvis smalt, speciellt vid bebyggelsen. På bägge sidor om befintlig väg finns registrerade fornlämning-

ar, L1953:7007 och L1953:6403. De båda fornlämningarna är registrerade som by/gårdstomt med anor från 1807–11 (Akt nr: F93-22:1 Gödeshult 1 1807 och F93-22:2 Gödeshult 1–2 1811). Bytomt L1953:7007 är fortfarande bebyggt idag men endast en mindre del kommer att påverkas vid en breddning av vägen. L1953:6403 ligger på den östra sidan och en bit från vägen och kommer inte beröras av vägbreddningen. Cirka 40 meter öster om vägen fanns uppgift om fyndplats för en stenxya i åkermark (L1953:7032). Stenxyan är dock förkommen. Platsen där den påträffats utgör dock ett bra boplatsläge.

Figur 12. Föreslagna områden 7–10.

Figur 13. Område 7. Intill befintlig bebyggelse.

Mellan område 8 och 9 fanns i det historiska kartmaterialet utmärkt platsen för ett impediment som kan vara en möjlig grav (F93-22:3 Gödes-hult). I lagaskifteskartan är dock röset inte medtaget (07-älg-60) (karta 2 bilaga 1). Ingen synlig gravkonstruktion ovan mark observerades vid inventeringen.

De äldre byggnader som är utmarkerade på kartan i karta 2 (bilaga 1) iakttogs inte vid inventeringen.

Område 9 – Boplatsläge vid gårdstomt. Något osäker, och läget utgår från gårdstomten. Området består av halvöppen hagmark. I söder var flera röjningsrösen av yngre typ utanför utredningsområdet. Röjningsrösen kan sannolikt kopplas samman med den fossila åker som fanns med på karta 2 i kartanalysen (bilaga 1). Strax öster om område 9 finns en by/gårdstomt registrerad, L1953:7246. Platsen är bebyggt och låg utanför utredningsområdet.

Område 10 – Boplatsläge, på båda sidor om vägen. På östra sidan var öppen åker, på västra sidan var ytan beväxt med sly.

Område 11 – Boplatsläge, på den östra sidan var odlad åker och på den västra sidan var det trädbeväst, öppen mark med stenmurar.

Område 12 – Boplatsläge. Öppen åkermark i norr som övergår i lätt trädbeväst ängsmark. Inom ången fanns två röjningsrösen av yngre karaktär.

På västra sidan om den befintliga vägen i anslutning område 12, var fornlämning L1953:6556, en registrerad by/gårdstomt. Tomten är bebyggt än idag och inventerades inte.

Norr om område 12 hade det i det historiska kartmaterialet observerats platsen för ett eventuellt soldattorp. Inget syntes vid inventeringen och större delen av området hamnade utanför utredningsområdet.

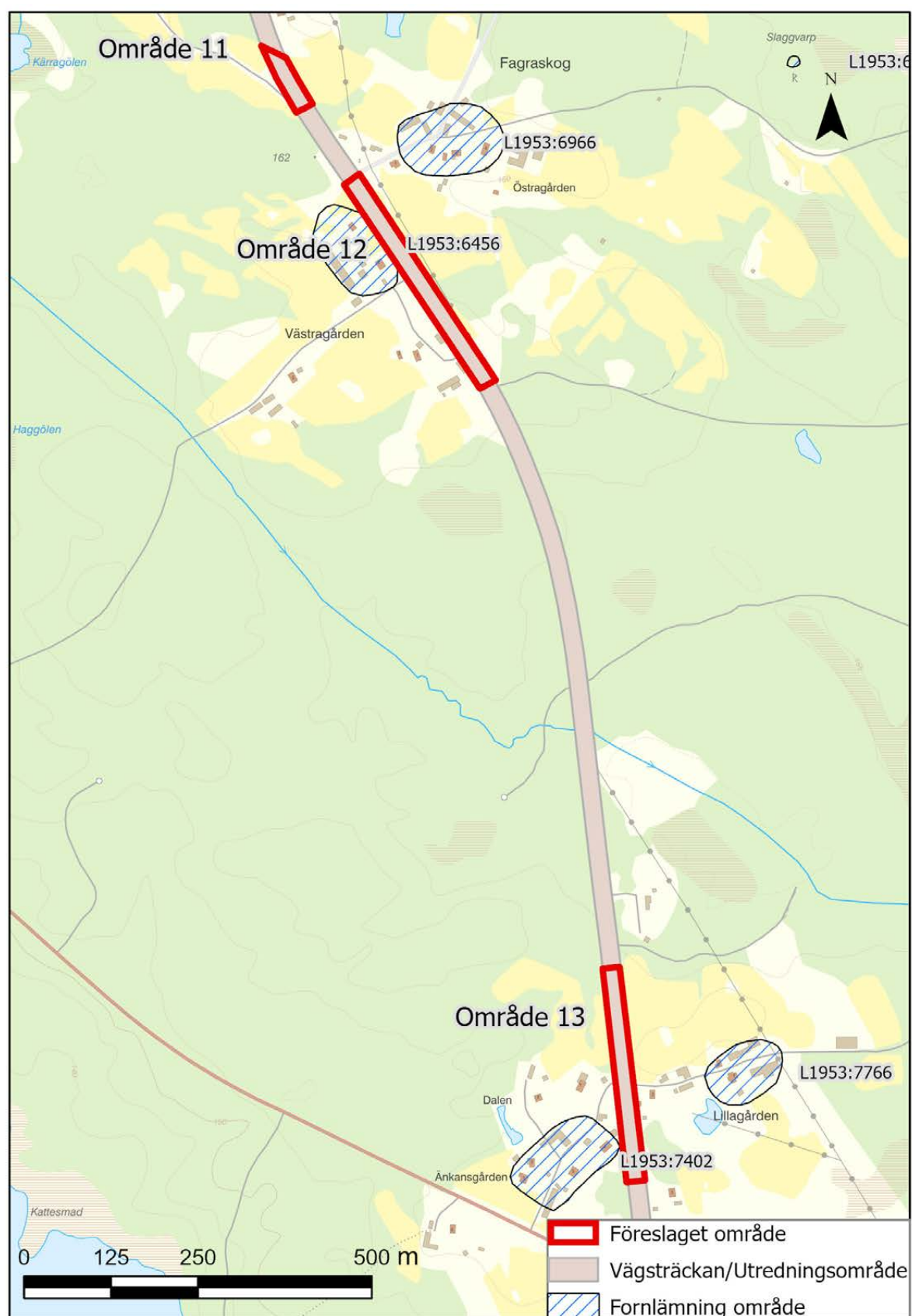
Område 13 – Boplatsläge. Ängsmark och öppen åker i ett mindre höjdläge som utgjorde ett bra boplatsläge. Strax väster om vägen och utanför utredningsområdet finns en registrerad by/gårdstomt (L1953:7402), Fröseke-Änkansgård enligt karta från 1792 (Akt nr: F93-21:3 Fröseke 1792). Tomten är bebyggd i dagsläget.

Figur 14. Område 8 låg i öppen åkermark på bägge sidor om vägen. I södra delen låg hembygdsgården. Tidigare fynd har gjorts i östra åkern i form av stenyxa. Kartanalysen tyder på att här funnits en fossil åker utmärkt på laga skifteskartan från 1890 (se karta 2 bilaga 1).

Figur 15. Område 10 utgörs av bra boplatsläge på bägge sidor av vägen. Östra sidan var öppen åker och den västra sidan var beväxt med sly.

Figur 16. Föreslagna områden 11–13.

Figur 17. Vällagda stenmurar precis utanför område 11 i öster.

Figur 18. Ett bra boplatssläge öster om vägen inom område 13. Foto från väster.

Tolkning och åtgärdsförslag

Utredningsområdet bestod i den norra delen i huvudsak av skogsmark medan det i den södra delen även fanns inslag av öppen åker eller ängsmark. De topografiskt låga flacka områdena i främst den norra delen av utredningsområdet bedömdes ha låga förutsättningar för fornlämningar eller andra kulturhistoriska spår och inga synliga fornlämningar kunde där identifieras vid inventeringen.

Bebyggelsen i trakten har i huvudsak etablerats under den medeltida expansionen och bestod av

ensamgårdar eller mindre byar. Enstaka fynd från stenåldern finns registrerade i närområdet medan de flesta registrerade lämningar är yngre skogslämningar. Totalt 12 potentiella boplatslägen, där inga synliga lämningar fanns ovan mark, identifierades vid inventeringen samt ett område i närheten av en tidigare registrerad fyndplats för fynd. Samtliga boplatslägen låg på höjdlägen inom eller vid 1800-talets åkermark/ängsmark och föreslås omfattas av en steg 2 utredning om de berörs av exploatering. De topografiska lägena antyder att

Nummer	Typ	Åtgärdsförslag
Område 1	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 2	Fyndplats	Utredning etapp 2
Område 3	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 4	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 5	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 6	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 7	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 8	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 9	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 10	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 11	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 12	Boplatsläge	Utredning etapp 2
Område 13	Boplatsläge	Utredning etapp 2
L1953:7089	Bytomt	Utredning etapp 2
L1953:7007	Bytomt	Utredning etapp 2
L1953:6456	Bytomt	Utredning etapp 2

Tabell 2. Åtgärdsförslagstabell.

det här kan finnas möjligheter för att träffa på äldre boplatser inom utredningsområdet. Förutsättningen finns för både äldre boplatser, främst från stenålder, och möjligen även för medeltida lämningar av olika slag som kan ha sina rötter ner i yngre järnålder, främst i anslutning till registrerade by/gårdslämningar. En del av de områden som utgjordes av fossil åker i det historiska kartmaterialet sammanfaller bland annat med föreslaget område 8 och 9. Område 8 var åker vid inventeringstillfället och område 9 utgjordes av hagmark inom vilken det fanns röjningsrösen av yngre karaktär. Inom område 5 identifierades eventuellt den plats som i det äldre kartmaterialet kallades *kyrkospjället/kyrkolyckan* vilket kan betyda att marken ägdes av kyrkan. I sällsynta fall kan det innebära att en kyrka eller ett kapell funnits på platsen. Flera av de övriga observatio-

ner som gjordes i kartanalysen hamnar utanför det planerade exploateringsområdet. Sedan tidigare var tre bytomter, registrerade som *möjlig fornlämning* i Fornsök, registrerade längs vägen, L1953:7089, L1953:7007 och L1953:6456.

Det aktuella inventeringsområdet var 10 meter på var sida om vägen och på flera ställen av sträckan fanns diken längs vägkanten och på grund av dessa kan stora delar av ytor falla bort.

I åtgärdstabellen nedan, tabell 2, framgår vilka områden som Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum anser behöver undersökas vidare i samband med en arkeologisk utredning steg 2. Beslut om eventuella vidare arkeologiska steg och dess omfattning fattas av länsstyrelsen i Kronobergs län.

Referenser

- Holmgren, P. 2003. 2002 års
*fornminnesinventering i Kronobergs län:
Lessebo och Uppvidinge kommuner.*
Stockholm: Riksantikvarieämbetet
- Höglén, S. 1998. *Kronobergs län. agrarhistorisk
landskapsanalys. Länshistorik.*
Landskapsprojektet rapport 1998:1.
Riksantikvarieämbetet, Smålands museum.
- Larsson, L.-O. 1964. *Det medeltida Varend.
Studier i det småländska gräslandets
historia fram till 1500-talets mitt.* Lund.
- Larsson, L. -O. 1981. *Småländsk
bebyggelsehistoria 1 Från vikingatid till
Vasatid, 1 [Varend], 4 Norrvidinge och
Uppvidinge härader.* Växjö: Högsk. i Växjö
- Ullén, M. 1975. Den gamla kyrkan i Älghult. I:
Älghultskrönikan Nr 30, År 1973. Utgiven av
Älghults sockens hembygdsförening
- Uppvidinge kommun digital källa Översiktsplan
2011–2016 (uppvidinge.se)
[www.uppvidinge.se/download/
18.7ce4d450166623979115df79/
1543402366422/%C3%96versiktsplan
%202011-2016.pdf](http://www.uppvidinge.se/download/18.7ce4d450166623979115df79/1543402366422/%C3%96versiktsplan%202011-2016.pdf)
- Åstrand, J. 2007b. Utmarksbruk och arkeologi
i sydvästra Småland. I: *Hansson, M (red)
Utmarker, gårdar och människor. Om
järnålder och medeltid i sydvästra Småland.*
Smålands museum 2007. Växjö.

Arkiv- och kartmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv:

Akt nr: F93-22:1 Gödeshult 1–2 Storskifte på
inogor 1807, Anders Johan Berg, Johan Ulrik
Lindsfelt Zacharias Ljungdahl

Akt nr: F93-22:2 Gödeshult 1–2 Storskifte på
utägor/utmark 1811, Anders Johan Berg

Akt nr: F93-21:3 Fröseke 1–6 Storskifte på
utmark/utägor 1792, Zacharias Ljungdahl

Akt nr: F93-62:1 Stenbrohult 1, Storskifte 1783,
Alexander Eklundh

Lantmäterimyndigheternas arkiv:

07-älg-60 Gödeshult Norrgård, Laga skifte 1884

07-älg-215 Gödeshult Södergård, Laga skifte
1890

07-älg-220 Fagraskog Södergård, Laga skifte
1896

Rikets allmänna kartverk (RAK):

Ekonomiska kartan bladen:

5F 3j Fagraskog

5F 4j Vrånghult

5F 5i Björkshult

Vad innebär de arkeologiska stegen?

Arkeologiska steg

Arkeologiska undersökningar kan genomföras i tre övergripande etapper: Arkeologisk utredning, arkeologisk förundersökning och arkeologisk undersökning. Alla beslut om arkeologiska åtgärder fattas av Länsstyrelsen i det berörda länet. Mer om de olika stegen går att läsa här:

www.raa.se/kulturarvet/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/den-uppdraagsarkeologiska-processen/

Arkeologisk utredning. En arkeologisk utredning kan delas upp i två steg.

Steg 1: En arkeologisk utredning steg 1 innebär generellt en inventering i fält, kartstudier och sammanställning av tidigare inventeringar och undersökningar som genomförts inom det berörda området.

Steg 2: Syftet med en utredning steg 2 är att genom en fältundersökning ta reda på om några fasta fornlämningar eller kulturlämningar finns inom aktuellt område. En fältundersökning innebär vanligen att provgropar eller sökschakt tags upp med grävmaskin. Ifall arkeologiskt intressanta objekt påträffas kan det därefter bli aktuellt med en förundersökning.

Förundersökning. Avsikten med en förundersökning är att genomföra en begränsad fältundersökning inom en känd fornlämning. Vid en förundersökning kan bland annat frågor om fornlämnings avgränsning, ålder och komplexitet behandlas. Länsstyrelsen kan sedan utifrån förundersökningens resultat besluta om en särskild arkeologisk undersökning (slutundersökning). Man kan vid behov utföra flera förundersökningar för att besvara olika frågor omkring en fornlämning.

Arkeologisk undersökning. En särskild arkeologisk undersökning är det sista steget som genomförs om ett planerat arbetsföretag inte kan undvika en fornlämning och i fall det bedöms att den berörda fornlämningen kan antas tillföra ny arkeologisk kunskap. Vid en arkeologisk undersökning tas delar eller hela fornlämningen bort och dokumenteras.

Facktermer och ordlista

Boplats

Plats där man under förhistorisk tid vistats eller bott och där det finns spår efter exempelvis föremål, anläggningar och byggnadslämningar.

Fornminnesregistret/Fornsök

Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering påbörjades i Sverige på 1930-talet. Fornminnesregistret finns tillgängligt i digital form (fornsök).

Fossil åker

Varaktigt övergiven åkermark med spår efter olika formelement som exempelvis röjningsrösen, diken och terrasskanter.

Fyndplats

Fyndplats för enstaka eller fåtal föremål/artefakter från förhistorisk tid, medeltid eller äldre historisk tid. Avser plats för fynd som man kan anta inte medvetet har deponerats på platsen och/eller där det påträffats för få fynd för att området ska kunna bedömas som boplats.

Förhistorisk tid

Förhistorisk tid är i Sverige tiden före 1050 e.Kr.

Gravröse

Förhistorisk grav med välvd profil, uppbyggd av stenar utan synlig inblandning av sand eller jord.

Inägomark

Den del av byns eller gårdens mark som utgjordes av åker och äng och som oftast var avgränsad från utmarken av gärdesgårdar.

Röjningsröse

Ansamling av sten kopplat till stenröjning i samband med odling eller annan verksamhet.

Skifte

Lantmäteriförrättning där mark fördelas mellan olika ägare. Skiftena var jordreformer som syftade till att effektivisera jordbruket genom att bland annat samla ofta små och spridda enskilda ägor i större sammanhängande enheter. Enskifte eller storskifte gjordes ofta under sent 1700-tal/tidigt 1800-tal och laga skifte från 1820-talet och framåt.

Stensättning

Förhistorisk grav som är flackt uppbyggd av sten och en fyllning av jord.

Utmark

Markområde utanför inägorna ofta med beten och skog. Till skillnad mot inägorna som var fördelade på byns olika hemman brukades utmarken normalt gemensamt av byn. Ofta var utmarken gemensam för flera byar.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-4080-2020
Kalmar läns museums dnr:	33-143-2021
Projektnummer KLM:	A2136
Uppdragsgivare:	Trafikverket
Landskap:	Småland
Kommun:	Uppvidinge
Socken:	Älghult
Fastighet:	Väg 941
X koordinat:	6314908 (N)
Y koordinat:	546594 (E)
Latitud:	565831.4112
Longitud:	154559.43476
Fältarbetstid:	2021-06-15 t.o.m 2021-06-16
Antal arbetsdagar:	4
Personal:	Cecilia Ring och Andreas Emilsson
Foto, Du-nummer:	Du 366
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Kartanalys av väg 941 mellan Fröseke och Stenbrohult, Älghults socken, Kronobergs län av Ådel Vestbö Franzén	35
Bilaga 2. Fotolista digitala bilder	41

Kartanalys av väg 941 mellan Fröseke och Stenbrohult, Älghults socken, Kronobergs län

Explicita observationerna i kartmaterialet är tämligen få. Jag har begränsat mig till kartgenerationen ca 1800–1830 även om både någon äldre och yngre karta har tagits med i analysen.

I analysen har möjliga gravar markerats med gul cirkel.

- I kartan över Fröseke från 1790 (F93-21:1) finns en äng vid namn Slätterdammen samt "Backar i slätterdammen". Här kan rester efter dammläggning finnas som kan kopplas till översilning av äng. Översilningsvallar till ängar har funnits på många ställen i landskapet, men kan vara mycket svåra att identifiera i fält, inte minst som ekonomisk karta från 1950 visar att ängen vid denna tid dikats ut. **KARTA 1**
- Träkullshagen/Träkullslyckan. Bebyggelseindikerande namn (Träkullen?) i storskifteskartan från 1807 (F93-16:3 Fagraskog). Området täcker en ca 760 x 220–330 meter stor yta. I Laga skifteskartan från 1890-talet (07-älg-220 Fagraskog) går området under beteckningen Fårhagen. **KARTA 1**
- Möjlig grav. I kartan över Fagraskogs inägor från 1807 (F93-16:2 Fagraskog) finns ett röse utritad som kan vara en grav. Inga indikationer finns dock i kartans text. "Röset" återkommer i Laga skifteskartan från 1890-talet (07-älg-220 Fagraskog). **KARTA 1**
- Plats för soldattorp. I storskifteskartan från 1807 (F93-16:2) finns en husschablon inom en inhägnad yta. Området är läge för bebyggelse och inägor till soldattorp. På Laga skifteskartan från 1896 (07-älg-220) finns torpets byggnader och inägor utritade i detalj, men inte här heller är torpet namngivet. **KARTA 1**
- Plats för såg. Enligt ekonomisk karta från 1950 är ett sågverk beläget på platsen (5F 3j Fagraskog). **KARTA 1**
- Inom ett 250 x 180 (N-S) meter stort område finns flera röjningsrösen och stenmurar både i och utanför åkermarken i Laga skifteskartan från 1886 (07-älg-215 Gödeshult). I storskifteskartan (F93-22:3 Gödeshult) från 1812 finns "negativa" avtryck av röjningsrösen. **KARTA 2**
- Möjlig grav. Impediment som kan vara grav i Storskifteskartan över Gödeshult (F93-22:3 Gödeshult). I lagaskifteskartan är dock röset inte medtaget (07-älg-60). Ca 160 meter åt öster finns ytterligare ett gravliknande impediment. **KARTA 2**
- I Storskiftes- och lagaskifteskartorna från 1807 och 1890 finns ytan markerat som samfällt lertag (F93-22:3 och 07-älg-215 Gödeshult). **KARTA 2**
- Inom ett 360 x 180–220 meter stort område finns röjningsrösen utritade i och utanför åkermarken i Lagskifteskartan (07-älg-60 Gödeshult) från 1890-talet. **KARTA 2**
- Kyrkespjället/Kyrkelyckan. Prefix på kyrke- kan indikera ägor intill kyrkvägen, men bör uppmärksammas eftersom de också kan knytas till sägner om "kyrkrösen" etc. I sällsynta fall också plats för tidigare kyrka/kapell (F93-67:2 Vrånghult). **KARTA 3**
- Kanal. Förbindelsen mellan sjöarna Tämsen i norr och Djupen i söder har vid tiden för kartans upprättande 1821 (F93-14:3 Djuphult) karaktär av en grävd kanal, troligen till följd av igenslamning. Strax öster om utredningsområdet bör en bro ha funnits över kanalen eftersom väg är markerad på båda sidor. **KARTA 4**

Analyserade kartor:

Lantmäteristyrelsens arkiv:

Älmhults socken, Kronobergs län:

Akt nr: F93-14:1 Djuphult 1–3, Storskifte på inägor
1821, Anders Johan Berg, Per Gustav Pettersson.

Akt nr: F93-14:3 Djuphult 1–3, Laga skifte på
utmark och utägor 1821, Anders Joakim
Vesterdahl. SAKNAR TEXT

Akt nr: F93-22:1 Gödeshult 1–2 Storskifte på inägor
1807, Anders Johan Berg, Johan Ulrik Lindsfelt
Zacharias Ljungdahl

Akt nr: F93-22:2 Gödeshult 1–2 Storskifte på
utägor/utmark 1811, Anders Johan Berg

Akt nr: F93-22:3 Gödeshult 1–2 Storskifte 1812,
Anders Johan Berg, Per Gustav Pettersson

Akt nr: F93-21:1 Fröseke 1–6 storskifte på inägor
1790, Zacharias Ljungdahl

Akt nr: F93-21:3 Fröseke 1–6 Storskifte på utmark/
utägor 1792, Zacharias Ljungdahl

Akt nr: F93-16:2 Fagraskog 1–2 Storskifte på inägor
1807, Johan Ulrik Lindsfelt, Zacharias Ljungdahl

Akt nr: F93-16:3 Fagraskog 1–2 Storskifte på
utägor/utmark 1807, Johan Ulrik Lindsfelt,
Zacharias Ljungdahl

Akt nr: F93-67:1 Vrånghult 1, Storskifte på utmark/
utägor 1803, Lars Segrell

Akt nr: F93-67:2 Vrånghult 1, Storskifte på inägor
1805, Lars Segrell

Akt nr: F93-62:1 Stenbrohult 1, Storskifte 1783,
Alexander Eklundh

Akt nr: F93-62:2 Stenbrohult 1, laga skifte 1828, Per
Gustav Pettersson

Lantmäterimyndigheternas arkiv:

07-älg-60 Gödeshult Norrgård, Laga skifte 1884

07-älg-215 Gödeshult södergård, Laga skifte 1890

07-älg-220 Fagraskog södergård, Laga skifte 1896

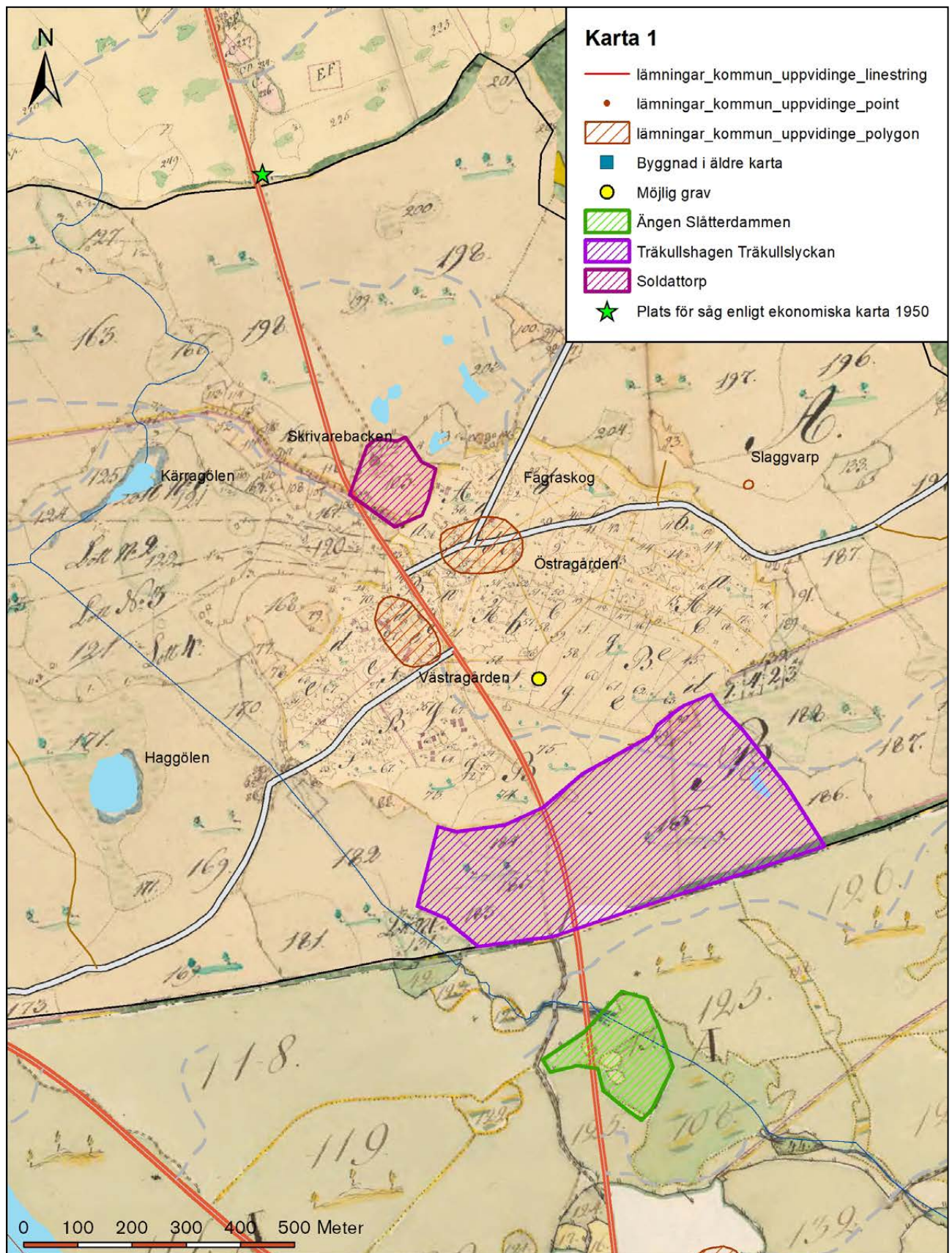
Rikets allmänna kartverk (RAK):

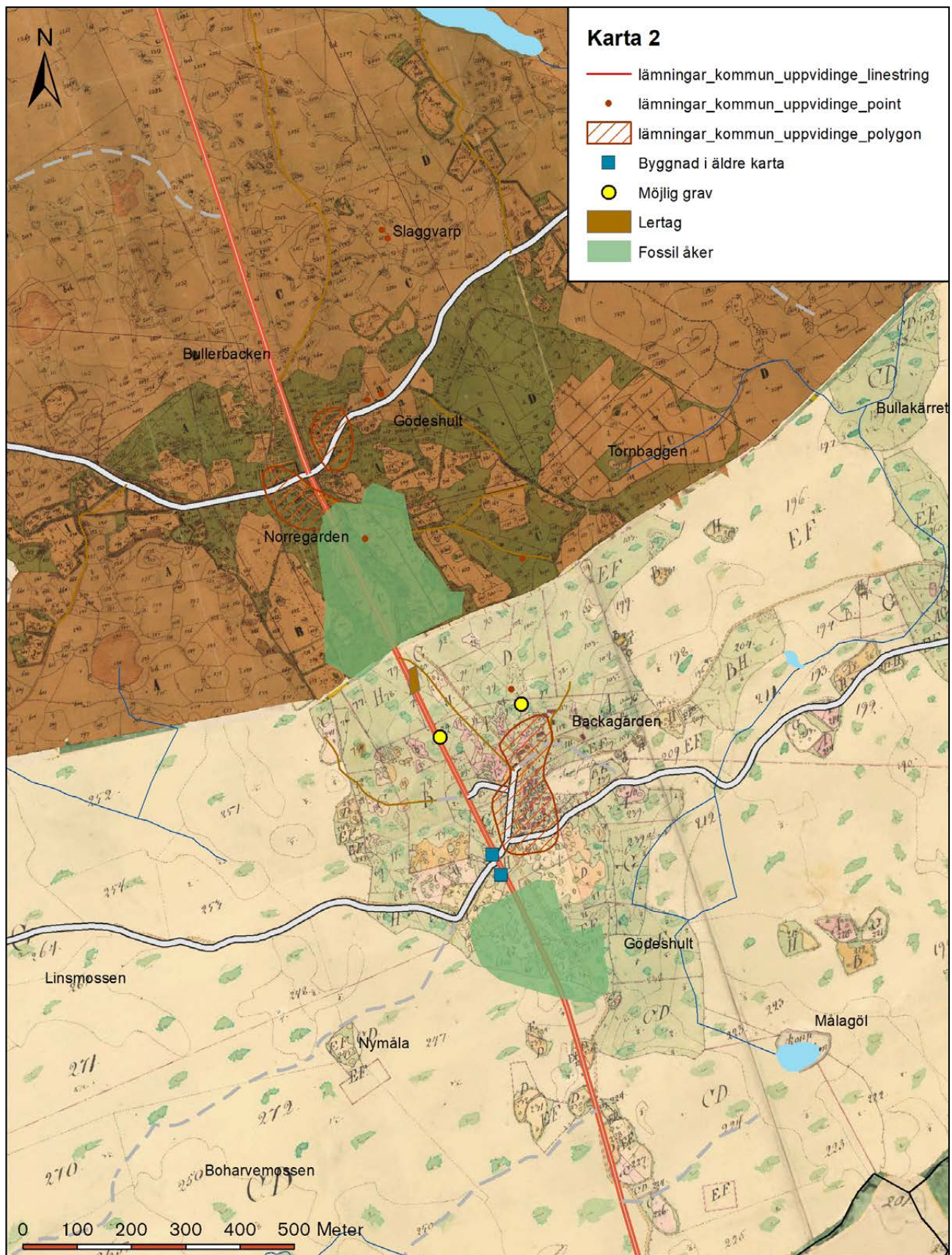
Ekonomiska kartan bladen:

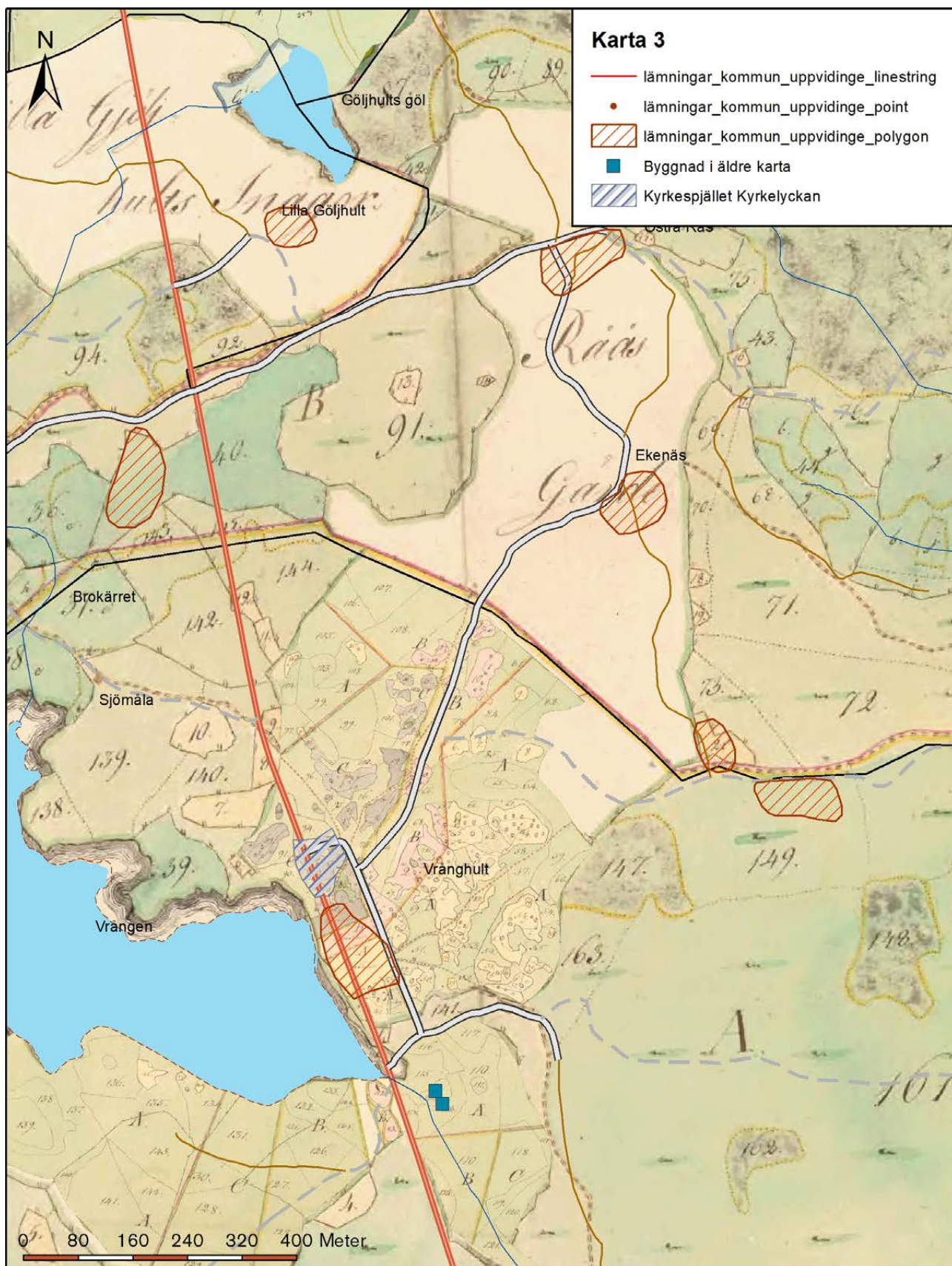
5F 3j Fagraskog

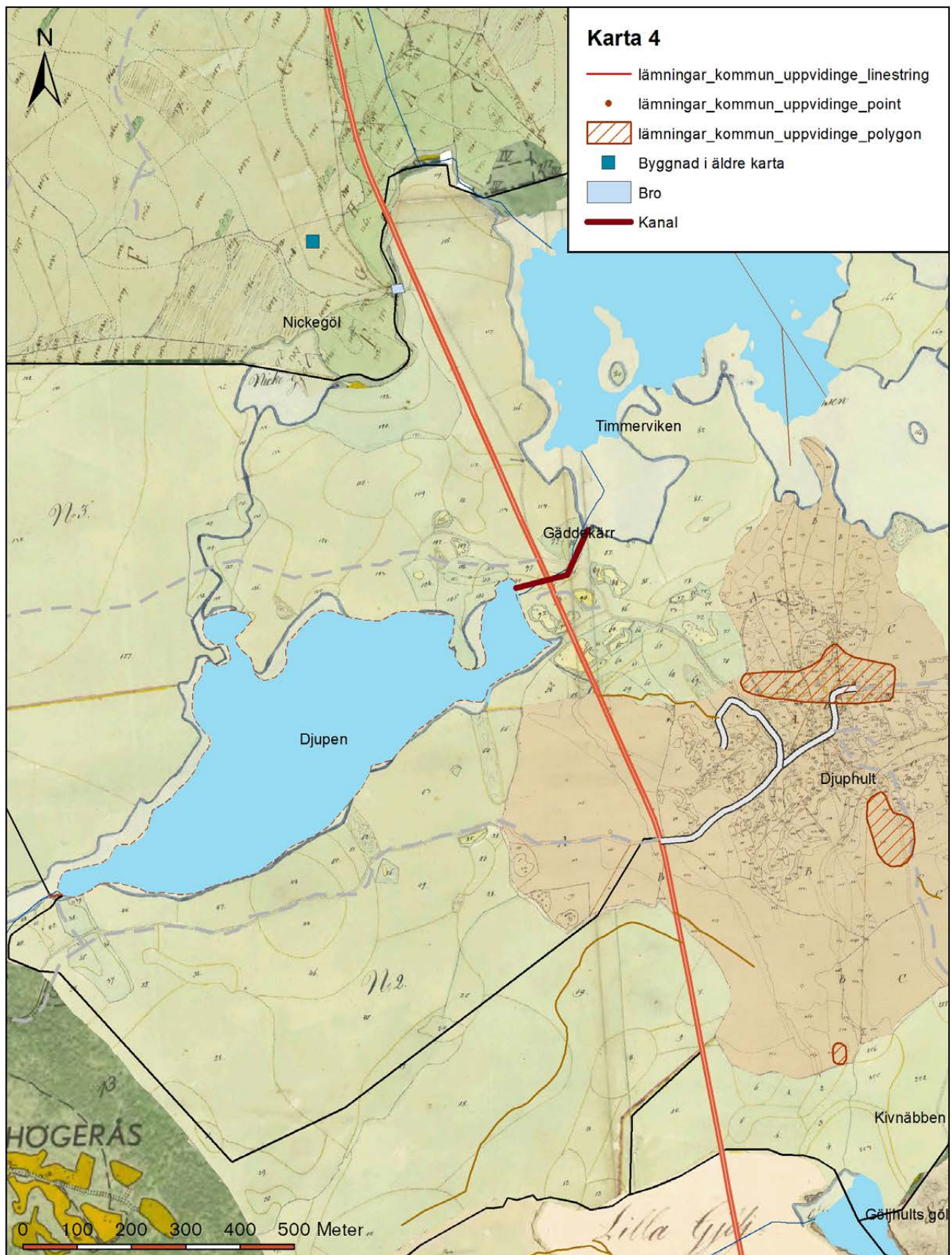
5F 4j Vrånghult

5F 5i Björkshult

Bilaga 2. Fotolista digitala bilder

Fotolista digitala bilder

Landskap: Småland
Socken: Älgshult, Kronoberg
Fastighet: Väg 941

Utredning etapp 1 2021

DU 366

Nr	Motiv	Från	Datum
1	Område 1, Åker samt halvöppen yta. Bra topografiskt läge vid gårdstomt.	S	2021-06-16
2	I anslutning till lösfynd. Mossmark med mindre upphöjning troligen i samband med elledning.	SSO	2021-06-16
3	Ev bra boplatsläge, brett vägdike	S	2021-06-16
4	Område 3	N	2021-06-16
5	Inne i skogen, område 3	S	2021-06-16
6	Stenvalvsbro	SSO	2021-06-15
7	Område 4. Bra boplatsläge, höjdläge och öppen åker i träda	S	2021-06-15
8	Bra boplatsläge, höjdläge och öppen åker i träda. Område 4	N	2021-06-15
9	Område 5 Delvis öppen åker, ängsmark. I väster mer igenvuxet		2021-06-15
10	Odlingssten och sjö. Område 5	NÖ	2021-06-15
11	Boplatsläge och gårdstomt	N	2021-06-16
12	Område 6, östra sidan om vägen. Yngre röse inom ängen.	S	2021-06-15
13	Område 6, västra sidan om vägen.	NNO	2021-06-15
14	Område 7. I norr finns spridda yngre röjningsrösen ute i hagmark. Även i sydöst. Bra boplatsläge. Dock är kanten bitvis smal, speciellt vid bebyggelsen. I övrigt är det ca 2 m med vägdiken	S	2021-06-15
15	Område 7. Spridda yngre röjningsrösen ute i hagmark.	Ö	2021-06-15
16	Inmätning av vägdike område 7	S	2021-06-15
17	Område 8. Öppen åkermark på båda sidor om vägen. I södra delen ligger hembygdsgården. Tidigare fynd i östra åkern i form av yxa.	S	2021-06-15
18	Område 9. Läge vid gårdstomt. Något osäker, utan läget utgår från gårdstomten. Halvöppen hagmark. I söder flera yngre röjningsrösen utanför UO	S	2021-06-15
19	Område 9. Läge vid gårdstomt. Något osäker, utan läget utgår från gårdstomten. Halvöppen hagmark. I söder flera yngre röjningsrösen utanför UO	S	2021-06-15
20	Område 9. I söder flera yngre röjningsrösen utanför UO	Ö	2021-06-15
21	På östra sidan öppen åker, bra boplatsläge. På västra sidan bra läge, beväxt med sly. Område 10	S	2021-06-15
22	Bra boplatsläge, område 11. På den västra sidan trädbeväxt, öppen mark med stenmurar	SSO	2021-06-15
23	Bra boplatsläge, område 11. På östra sidan odlad åker.	SSV	2021-06-15
24	Välagda stenmurar precis utanför område 11 i öster.	V	2021-06-15
25	Öppen åkermark i norr som övergår i lätt trädbeväxt ängsmark. Inom ängen finns två röjningsrösen av yngre karaktär	N	2021-06-15
26	Boplatsläge vid område 13, västra sidan om vägen.	S	2021-06-15
27	Område 13 i anslutning till befintlig bebyggelse.		2021-06-15
28	Bra boplatsläge öster om vägen inom område 13.	S	2021-06-15
29	Röse inom område 6	Ö	2021-06-15
30	Röse inom område 8	NÖ	2021-06-15

Du366_30

Du366_001

Du366_002

Du366_003

Du366_004

Du366_005

Du366_006

Du366_007

Du366_008

Du366_009

Du366_010

Du366_011

Du366_012

Du366_013

Du366_014

Du366_015

Du366_016

Du366_017

Du366_018

Du366_019

Du366_020

Du366_021

Du366_022

Du366_023

Du366_024

Du366_025

Du366_026

Du366_027

Du366_028

Du366_029

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

